

DANIEL SOLANDER OCH LINNÉ

Man möter ofta i litteraturen om än den ene, än den andre i lärjungekretsen kring Linné beteckningen »en av hans mest framstående» eller »en av hans mest avhållna lärjungar», stundom på rätt svaga skäl. Att båda dessa epitet äro tillämpliga på DANIEL SOLANDER därom finns intet tvivel. Att det också var Linnés egen tanke, därom finnas överflödande bevis.¹ Till ABR. BÄCK skriver han - då Solander vid anträdandet av sin Engelsresa skulle göra denne en visit - »han är den quickaste Jag haft under min tid.»² Då voro ju också LÖFLINC och HASSELQUIST borta, och FORSSKÅL hade gått i dansk tjänst. Få kommo också att stå i ett så nära personligt förhållande till läraren och även dennes familj. Under Linnés direkta ledning fick han sin utbildning, han fick åtfölja honom till Drottningholm och Ulriksdal och vara honom behjälplig under arbetet med konungens och drottningens samlingar, han har genomgått och tillskrivit namnen på det av Linné förvärvade, av PATRICK BROWNE insamlade Jamaicaherbariet³ och han betroddes att i eget namn utge den lilla sammanfattning av den »allmänna botaniken* enligt Linnés grundsatser, som bär titeln *Caroli Linnaei Elementa botanica* och är daterad 5 maj 1756. Den torde varit avsedd som ett kompendium för studenterna. Att han vågade ta sig rätt stora friheter på grund av sin ställning hos Linné synes framgå av ett yttrande av P. J. BERGIUS⁴ i brev 16 juli 1756 till LIDBECK i Lund.⁵ Denne, som där höll på att inrätta den botaniska trädgården hade nog velat tillita Solander för att få rara växter ur Uppsalaträdgården — Linné var ytterst njugg på den punkten — ty brevskrivaren yttrar att »Solander jämrar sig för han har ondt wid att skaffa Bror succulenia från Upsala blott därför att lilla Linneus, som skal disputeras om »Hurologium Plantarum, wistas ständigt in Horto. Dock lofvar han att bjuda till,»⁶ För övrigt synes Solander använts för att hjälpa »lilla Linneus» på traven i studierna ty man finner hos Linn. Soc. ett häfte anteckningar från J, G, Wallerii kemiska föreläsningar av Carl d.v., som fortsatts av den mera försigkomne Solander, då de kanske båda besökte dessa föreläsningar.

Till familjen i övrigt stod han i ett nära förhållande. Vid ett tillfälle har han tagits med på släktbesök hos dennas anhöriga i Falun.⁷ Och i Uppsala tillbragte enligt egen uppgift, nästan mera tid hos Linné än i sin egen bostad Själ v yttrar Linné långt senare: »Jag har vårdat honom som en son, under mitt eget tak.»⁸ Så småningom har kanske hos Linné uppstått den uppfattningen att Solander vore den värdigaste att efterträda honom, om han lyckades utverka att få överflytta sin läraretjänst på

¹ ROBE. FRIES *Daniel Solander*. (K. Vetenskapsakademiens årsbok för år 1940.) Till denna kortfattade, innehållsrika biografi må här hänvisas en gång för alla. — Som ett prov på Linneas upp-skattning av Solander må anföras ur ett brev 24. 10. 1756 till L. GIRARD (i översättning.): Solander, som under två resor besökt Lapplandsfjällen: 1754 Pite, 1755 Torne, har gjort vackra iakttagelser på växternas natur och funnit fyra av mig; där ej anträffade arter, i zoologin har den begåvade ynglingen samlat vackra rön som han skall publicera. Han är en icke oäven botaniker.»

² Linne till Abr. Bäck 30. 3. 1759. (Br. o. skr. 1:5, s. 64.)

Även hos Tessin Linne på att introducera honom vid hans avresa med ampla lovord. Linnés brev till Tessin av samma datum. (ÄHRLINC, *Linnés svenska arbeten*, I:1 s. 54.)

³ Enligt J.E. Smith., *Correspondens of Linnaeus, I, 1821, p. 43*. (Citeras i forts. SMITH)

⁴ Linnés lärjunge PETER JONAS BERGIUS (1730—1790) med. dr 1754, verkade nu som praktiserande läkare i Stockholm. Han blev 1761 professor i naturalhistoria och farmaci

⁵ ERIK GUSTAF LIDBECK (1724-1803), Linnés lärjunge och sekreterare på Västgötaresan 1746 var från 1750 med. adjunkt vid Lunds univ. och hade 1752 övertagit dess botaniska trädgård som prefekt. Blev professor i naturalhistoria och "direktör öfver plantagerna i Skåne" 1750. Han inlade särskild förtjänstom mullbärsplantering för silkesmaskodling.

⁶ Den då femtonårige Carl d. y., som höll på med iakttagelser för en planerad avhandling om det s. k. Konsistoriet kunde väntas rapportera för pappan, om Solander försökte smussla undan några rariteter för sin vän Lidbeck — Carl sutkast som icke blev tryckt finnes ännu bevarat hos Linnean Society Se M. FRIES i SLÅ 1941, sid. 69.

⁷ Se nedan sid. 29 citerade brev.

⁸ FRIES A.A sid. 280-81. Jmfr L:s brev till Ellis 20. 12. 1771. (SMITH, J, p. 27J.) — Han hade alltså sin bostad hos farbrodern, juris prof. DAN. SOLANDER — I samband härmed må påpekas ett misstag som möter särskilt i engelsk litteratur. S. kalls ofta Daniel Carl med anledning av att han ofta skrev sig "Daniel C. Solander". Initialen torde dock vara att uppfatta som förkortning av "Carlsson" — faderns fönamn var Carl - och avsedd att skilja honom från farbrodern.

någon yngre. Dylika arrangemang förekommo rikligt under 1700-talet. Kollegan ROSÉN VON ROSENSTAHL fick sin professur överförd på svärsonen SAMUEL AURIVILLIUS och tog själv universitetsbibliotekariatet som sinekur. I de brev från Linné, som bevarats och nedan skola meddelas, talas om många sådana fall, där man "ackorderar" eller tros ämna »ackordera», d.v.s. mot kontant erkänsla eller mot villkor att få bibehålla lönen avträder sin plats. För Linné låg det nära till hands att anse att han på grund av sina stora förtjänster kunde göra anspråk på att få sätta den han själv föreslog i sitt ställe. Sonen var ännu en outvecklad yngling och syntes kanske ej kunna komma ifråga. Det var mycket nog att fadern 1759 för honom lyckats utverka en syssla som demonstrator i trädgården, visserligen till en början utan lön. — Men tydligen var meningen att professuren ändock skulle stanna inom familjen.

Mellan Solander och makarna Linnés äldsta dotter synes böjelse ha uppstått, och Linné såg säkerligen gärna att den unge begåvade norrlänningen blev både hans måg och hans efterträdare. som kunde fullfölja hans verk och ta ta hand om hans samlingar.¹ Men även för Solanders del gällde det att han först måste evertuera sig ytterligare för att kunna lämpligen presenteras som Linnés successor. Och därtill kunde bl.a. en Englandsresa bliva första medlet.

Linné hade på bästa sätt sökt ordna så att Solander skulle ha att räkna på ett gott mottagande i England. Till sina vänner PETER COLLINSON² och JOHN ELLIS³ hade han i god tid skrivit och förberett dem på att hans unge lärjunge var att vänta. Han var ju välkommen också därför, att därmed uppfylldes ett önskemål från engelsk sida att få över någon som väl behärskade Linnés metod. Redan 24 okt. 1758 säger Ellis i brev till Linné,⁴ att han hört om resplanen, och inskräper med rätta önskvärldheten av att Solander genast börjar lära språket. Han borde då redan en månad efter ankomsten kunna tala det flytande. Tydligen har Linné kraftigt betonat Solanders förtjänster och framhållit, att han vore mannen att lära de engelska vännerna rätta sättet för växt- och djurbeskrivningar. 2 mars 1759, då Ellis väl erfarit att resan var omedelbart förestående, säger han sig ha lagt åsido sina *fuci* (tångarter) för att få Solanders hjälp att klassificera dem på Linnés sätt.⁵

I början av april anträder så Solander resan från Uppsala till Skåne, för att i Helsingör gå ombord på ett fartyg till England.⁶ Han medför åtskilliga brev och introduktionsskrivelser från Linné till dennes vänner i England. När Linné den 30 maj tillskriver Ellis,⁷ förmodar han att hans »älskade lärjunge redan funnit en lugn tillflykt» i Ellis vänskap och tillägger: »Jag har anbefallt honom till Ert beskydd som jag skulle gjort, om han varit min egen son.» Något bekymrad är han för att levnadskostnaderna i England skola vara för dryga för Solanders förhållanden.

Tydligen måste Linné med spänning ha avvaktat meddelandet om framkomsten, men intet hördes av. Kanske har han meddelat Collinson sina bekymmer, ty den 25 juli skriver denne,⁸ att han beklagar stackars Solanders långa uteblivande. Har man ingen säker underrättelse om hans öde? undrar han. Känner man inte namnet på fartyget eller från vilken hamn det avgått? — Hela sommaren och en

¹ Det må erinras om att Linné i det egendomliga dokumentet "Rop utur gravfwen til min i tiden kära Hustru (i Linnémuseet)— skrivet med slagrörd hand — förklarar att sonen mot vilken han då intagits av ovilja, »ej bör hafwa herbariet men wäl om någon måg blifwer som är Botanicus». Han hoppades alltså ännu då av någon av döttrarna skulle äkta en sådan.

² PETER COLLINSON- (1694-1768), kväkare, drev ullhandel i London och var verksam amatörbotanist och trädgårdsodlare. Linnés bekantskap med honom daterade sig ända från Englandsresan 1736. Hans biografi har författats av NORMAN G. Brett-James, *The life of Peter Collinson* [1925].

³ JOHN- ELLIS (1710?-1776) köpman i London, senare agent för West Florida och Domingo. En av Linnés flitigaste korrespondenter i England. Han är framförallt berömd för sitt påvisande av korallernas animala ursprung. Han står också, som namngivare för flere märkliga växtsläkten, *Dionaea* (flugfångar-värtcn). *Gardenia*, *Gordonia* etc., som Linné accepterade. Hans efterlämnade handskrifter tillhöra Linn. Soc. Se SAVAGE, *Calendar of the Ellis manuscripts*, London 1948.

⁴ SMITH, i, p. 108.

⁵ SMITH, i, p. 122.

⁶ Saken ansågs värd en notis i Gjörwells *Swenska Mercurius*, där man i juni fick läsa att »en af H. Arch. och Rid. Linnaei värdigaste lärjungar, H. Dan. Solander, Westrebotninge gjør i år en resa till Ängel«nd uti Natural-Historicn och Botaniken. Han reste d. 23 April ifrån Stockholm landvägen til Sundet, dädan han ärnar sig sjöledes til London.»

⁷ SMITH, i, p. 123

⁸ SMITH, i, p. 52.

del av hösten förgå — alltjämt inga underrättelser! Det är lätt att föreställa sig känslorna hos Linné och medlemmarna av hans familj, särskilt *en* av dem.

Äntligen kommer så från Solander ett utförligt brev¹, avsänt från Västra Karleby (mellan Lund och Malmö) den 15 oktober 1759. Han lämnar däri förklaringen till dröjsmålet med Englandsresan. Orsaken har varit en sjuk-dom, som han antar vara förorsakad av »egen ovållighet»: i sin iver att komma åstad hade han tillryggalagt vägen till Skåne på endast fem dagar utan annat uppehåll än att han vilat över en natt hos sin kamrat Fagraei² föräldrar i Hvittaryd. En par dagar efter framkomsten hade han börjat .känna kvälj-ningar, då han ätit. Han trodde det kom av de fuktiga Skånehusen med deras lerväggar.

Dä han från Helsingör fått underrättelse om att den engelska konvojflotta han skulle medfölja ej kunde avgå på ett par veckor — Sjuåriga kriget pågick för fullt och kofferdifartygen togo ej risken an segla oskyddade — tog han under väntetiden in hos en kvinnlig kusin och dennas man, kyrkoherden i Västra Karleby.³ Släktingarna togo god vård om honom, förde honom omkring, till Lund, Malmö, Landskrona och 'stenkolsgruvan' (Höganäs), dels för att han skulle få se sig om, dels i hopp att den friska luften skulle vara välgörande. Men vid ett besök hos kyrkoherden PRYTZ i Halmstad socken⁴ hade han insjuknat på nytt med kräkningar och huvudvärk — huvudet kändes så tungt art han inte kunde hålla det uppe — och han blev efter återkomsten sängliggande. Nya anfall kommo efter ett nytt försök att röra sig ute — en läkare, som tillkallades, ordinerade bezoarpulver mot huvudvärken — men då anfallen syntes vara svårare v a r a n n a n dag, ställde Solander själv diagnosen att det var den s.k. Uppsala-febern. Denna hade hans lärofader beskrivit i en dissertation, *Dissertatio de feбри Upsaliensis* (1749), och efter där lämnade anvisningar började han på egen hand använda kräk-medel och chinavin med god verkan. I sällskap med sin kusin for han till Ramlösa hälsobrunn, dar professor ROSÉN⁵ konsulterades, men »som jag tyckte var föga hjälp af honom att vänta». Han blev dock nu så mycket bättre att han kunde fara över Sundet till Helsingör för att hämta post, efterhöra resemöjligheter m.m., men fick vid återkomsten ett ordentligt recidiv. Chinakuren hjälpte åter, ehuru den »var alldeles obekant här nere, likasom Herr Arkiaterns dissertation», säger han. »Ej underligt», tillägger han, »att adjunkten Wollin⁶ anses i Lund som en stor medicus.» Han hade två gånger kurerat teologie professorn Wählin,⁷ »sedan Prof. Rosén lämnat honom i Guds näfvar och den ena gången uträknat dödstimman».

Sommaren förgick. Solander kände sig varken sjuk eller frisk — tillståndet förändrade sig allt efter väderleken — och under sådana omständigheter vågade han icke anträda en sjöresa. En oförsiktighet, då han med brunssällskapet i Ramlösa antagit en inbjudan av en engelsk schoutbynacht, som med sitt krigsskepp låg i Sundet, hade ytterligare blivit honom en varning.

Till sjukdomen, säger han, hade nog bidragit oron för vad Linné skulle tänka om dröjsmålet. Han hade ju också Linnés medsända brev, som nu skulle bli åtskilligt förlegade. Han hade uppskjutit att lämna underrättelse från tid till annan, i hopp att kunna meddela att han var restituerad. Han hade också hållit tyst av fruktan att föräldrarna skulle få erfara om sjukdomen. De hade endast motvilligt givit sitt tillstånd till färden, sedan han försäkrat, att han var vid god hälsa, och han befarade nu att bli återkallad, om de finge veta verkliga skälet till uppskovet.

»Herr Archiatern tror aldrig hvad det kostat på att nästan hvar dag höra, huru det skjuter i Köpenhamn, kunna se dess torn, hvar gång jag går utanför porten» — avståndet var blott 4 1,2 mil —

¹ Solanders brev till Linné ingå i "the Linnean Corrépondenre" hos Linnean Society, Vol. XVII. Suppl-Avskrifter införda för redaktionen av Linnébrevet, förvarade i Uppsala Universitetsbibliotek, ha använts av mig.

² JONAS THEODOR FAGRÆUS (1/29-1797), lärjunge till Linné, med. dr 1758. blev stadsfysicus i Alingsås och var Alströmarnas förtroendemän. Fadern JOHAN F., var kyrkoherde i Hvittaryd, v. Småland.

³ Kyrkoherde i Västra Karleby och Saxtorp var ds MATHIAS PATERSSON (i 706- 1778). Hustrun, SOPHIA Elisabeth. var dotter till kyrkoherden i Landskrona ERIK BURMARCK och ELSA BOSTADIA, båda från Västerbotten, Den sistnämnda var, liksom Daniel Solanders mor, dotter till häradshövdingen MARCUS BOSTADIUS I VÄSTERBOTTEN..

⁴ MAGNUS PRYTZ (1711-1773), kyrkoherde i Halmstads och Sireköpinge socknar, Luggude hd

⁵ EBERHARD ROSEN (1714-1706, senare adl. Resenblad), Nils Rosén v. Rosensteins yngre broder, med. prof. i Lund från 1744. Intendent vid Ramlösa brunn, som hade en storhetstid under honom honom.

⁶ CHRISTIAN-WOLLIN (1731-1798) var först docent i österländska språk, sedan medicine adjunkt samt blev 1761 innehavare av den nyinrättade professuren i kemi. allt i Lund. Kungl. livmedicus 1762.

⁷ JONAS WÄHLIN (1609-1777). slutligen domprost.

»flere resof blifva af Doct. Holm (nu oecon. professor)¹ dit buden . . . samt veta att där finns så mycket värdt att se och granskas.»

Emellertid hade det varit väl att han kommit i så goda anhörigas vård. Nu hade han i tre veckor inte känt av sjukdomen och hoppades nästa vecka kunna anträda resan. Varken köld eller osäkerhet skulle avskräcka honom från att fullfölja det beslut han på sin lärares inrådan fattat, att skynda till England, »där jag försedd med Herr Archiaterns rekommendationer så mycket kan få öfva mig.» Han hade eljest blivit starkt frestad att ytterligare fördröja avfärden genom släktingainas ivriga avrådande.

Enda vinsten av uppehållet hade varit att han kunnat skaffa sig en tämligen god inblick i skånska förhållanden, och naturligtvis underlåter han inte att låta sin faderlige vän höra ett och annat. I Lund, där han sett naturaliesamlingen, var ej mycket att skryta av. »Allt i oordning, det mesta hängde under taket och sväfvade bland dammet; men en vidlöftig katalog upprättad af hr professor Lidbeck och dess docens Mag Bring, låg på bordet.»² Om denna har brevskrivaren åtskilliga elakheter. Alla naturalier voro numrerade och beskrivna, men få hade fått sina rätta namn. De ej så få fiskar, som funnos, »hade förts under det nog vidlöftiga genus: pisces»! Som prov på vad som meddelades i botanik anföres, att i en offentlig före-läsning »*Scilla amœna* . . . blifvit kallad en *Hyacinthus*, den Arch. Linnæus ej uppfört i *Species plantarum*» — tydligen på grund av det namn fröhandlaren i Hamburg åsatt löken. »Hvem skulle tro att sådant barbari kunde falla på någon af den store Linnæi disciplar. Det var något som tycktes vara Rolander³ ensamt förbehållet.»

Som förklaring till Lidbecks försummelse anför Solander hans många andra sysslor, som gjort att »de delar som hålles för skoleverk, e.g. nomen-clature och dylikt, måst vika för det angelägnare. Hus skall byggas, tomten skall med träta och afund erhållas, knapp stat, för liten betjäning, plantager och silkesafvel; som framför allt måste noga ansas, samt till på löpet ett discourageradt sinne utaf sjukdom äro nog tillräckeliga hinder».

Yttrandena om den hederlige Lidbeck böra nog tagas med en nypa salt. Som Solander antyder hade han — som »plantagedirektör» för hela Skåne, prefekt för en nyanlagd botanisk trädgård m.m. — mycket om sig, och det må vara förlåtligt, om det rent vetenskapliga fick lida. Men det är rätt typiskt, hur käckt de intimare Linnélärjungarne brukade underhålla sin lärare med skildringar av »uselheten» på andra håll. Man möter dylikt t. ex. i breven från FORSSKÅL⁴ och WAHLBOM⁵—fast då gällde det de av Linné föga aktade tvska universitetsläraerne.

Ännu ett och annat av intresse har Solander sett. Vid Kropps prästgård finnes en buxbomspyramid 8 1/2 alnar hög och 16 alnar i omkrets och en väldig häck av samma slag samt rikt bärande mandelträd. På Rosenlunds herrgård, tillhörig professor BRING (LAGERBRING),⁶ som »hushållar käckt,» finns en av de vackraste trädgårdar i hela Skåne o.s.v.

»Men», säger Solander, »jag trötter ut Herr Archiaterns tålmod med min vidlöftighet, och har ändå glömt det förnämsta.» Han ursäktar sig med att »det är nu så lång tid sedan jag fått uppvakta den för hvilken jag varit van att få yppa allt hvad jag tänkt utan fara att det blifvit illa upptagit eller uttydt.» Han tackar för brev, som han tid efter annan fått mottaga, för hedern som skett honom genom att Linné i *Systema Naturae* kallat ett växtsläkte *Solandria* (*sic*)⁷ — han »flatnar öfver en så oförtjänt heder», som skall bli honom en påminnelse att göra sig mera värdig än vad han hittills hunnit — och

¹ JÖRGEN TYCE HOLM (1726-1759) hade i Uppsala studerat för Linné flere år och 1757 promoverats till med. dr, varpå han 1759 utnämns till professor i ekonomi vid naturaliekabinettet på Charlottenberg (Köpenhamn), men avled samma år den 25 sept. Detta synes ännu varit Solander obekant.

² EBBE BRING (1733-1804), fil- mag. 1757, docent 1758, slutade som kyrkoherde i Malmö S:t Petri.

³ DANTEL ROLANDER, som 1751—54 varit informator i Linnés hus. fick på Linnes- förslag medfölja överstelöjtnant C. G. DAHLBERG till Surinam. Vid hemkomsten befanns han något underlig och slutade sina dagar i armod i Lund 1793.

⁴ Se Forsskåls brev i Br. o. skr. 1: 6 passim.

⁵ Om JOHAN GUSTAF WAHLBOM (1724-1807), död som provinsialläkare i Kalmar, se A. REUTERSKJÖLDS biografi i SLÅ, 12, 1929.

⁶ Kropps sn, Luggude härad. Härtill är Mörarp annex. I sistnämnda sn ligger den betydande gården Rosenlund, som genom arv tillhörde den berömde historikern SVEN LAGERBRINGS maka MARIA BEATA LAGERCREUTZ

⁷ I Syst. Nat. Ed. X, 1758, hade Linne givit en växt från Kaplandet namnet *Solandra capensis*. Den blev dock av Linné fil. reducerad till släktet *Hydrocotyle* med artnamnet *Solandra*. I stället uppställdes av OLOF SWARTZ ett släkte *Solandra*, tillhörande Solanaceae.

slutligen för att han fått behålla sitt kungliga stipendium, varom den yngre Linné i brev underrättat honom.

Slutligen berör han det Piperska stipendiet. Detta var ett s.k. magnat-stipendium, och man får en inblick i hur det gick till vid dylikas utdelande. Av unge greve PIPER har han fått veta, att hans fader gett fältmarskalken UNGERN-STERNBERG ett löfte, som kunde hindra att Solander fick det.¹ En viss Svensson hade blivit rekommenderad. — Det lyckades dock Linné att styra om så att det gick till hans skyddsling på konsistorii förord.

Hela detta långa brev ger ett starkt intryck av hur nära den unge man-nen kände sig stå lärofadern personligen, och samma intryck får man av de följande.

Så snar Linné erhållit detta brev, tillskriver han Ellis (6 nov.)² och berättar om uppskovet. Riktigt övertygad, att skälet är det av Solander uppgivna, är han inte, ty han säger: om han blivit kvarhållen av sjukdom, som han säger, eller om det är fruktan att gå ombord på grund av kriget, vet jag ej. Emellertid, tillfogar han, hoppas Solander nu vara hos Er om ungefär en vecka. — Knappt har detta brev avgått, då Linné får ett nytt från Solander daterat 2 november 1759.

I detta meddelar denne, att han »nödgas bli vinterliggare i Skåne.» Då han några dagar tidigare på väg till Hälsingborg kommit till Landskrona, hade ett nytt recidiv inträtt, och släktingarne hade då ej haft svårt att över-tyga honom om nödvändigheten av att vända om och ej riskera en överfärd i vinterstorm och köld. I följande brev, 19 nov., kan han f.ö. berätta, att det engelska skepp »*Lord Cuningham*», som han tänkt medfölja, förlit i skären utanför Göteborg och att endast några få ombordvarande blivit räddade.

I nästa mera utförliga skrivelse, 28 febr. 1760, har Solander att erkänna ej mindre än två brev från Linné med »artiga underrättelser.» Själv lever han i »okunnighetens mörker», ty »här vet ingen hvad *Historia naturalis* rätt är» och »från Lund väntar man fåfängt några sådane saker.» Till Linnés förnøjelse berättar han ett och annat om professor TROZELIUS,³ som med orätt vill göra anspråk på att vara Linnés discipel, om Lidbeck, som säger sig föredraga praktiska rön framför teorien, som synts honom till föga nytta vid trädgårdens anläggning, och som går så långt, »att han ej afgör sädesförvandlingsdisputen, utan appellerar till försök.» Därmed åsyftas den strid som uppkommit genom det påslående en major VERGIN i broschyrer framfört, att havre förvandlades till råg.⁴ I detta sammanhang kan Solander triumferande skildra hur han under Ramlösavistelsen överbevisat en baron GYLLENSTIERNA,⁵ som påstod sig ha säkra bevis för teorien: Solander kunde påvisa, att det rågstånd, som baronen förevisade, ingalunda uppvuxit ur de havrekorn, som hängde vid några av dess birötter.

Av nästa brev, 2 april. 1760, framgår att Linné åter hunnit skriva två brev till honom och bl.a. berättat att TORBEKN BERGMAN⁶ sökte sekreterarsysslan i Vetenskaps-Societeten, ehuru Linné ännu icke av sagt sig denna. Som vi skola finna hade Linné helt andra tankar om hur den skulle disponeras vid hans avgång.

Tydiligen har Linné gett sin lärjunge i uppdrag att lämna upplysningar från Skåne om vad han

¹ Greve CARL FREDRIK PIPER (1700-1770). herre till Kraaiholm, Ängsö m. m., president i Kammarkollegium, var patronus för de av hans moder CHRISTINA TÖRNFLYCHT, kanslipresidenten CARL PERS inka, 1719 stiftade stipendierna. Det gällde en ej obetydlig hjälp, om Solander fick stipendiet, då enligt testamentet "Then som kommer att resa och will frequeriera the utrikes Academierna skal årligen niuta trehundra tjugofem Dahler Silfwermynt (= 975 dlr kp mt) i 4 år». — »Unge Piper» antagligen sonen CARL GUSTAF (1737-1803). — Fältmarskalken MATTHIAS ALEXANDER VON UNGERN-STERNBERG (1689-1763) hade senast fört befälet mot preussarna i Pommern och hemkommit 1758.

² SMITH, i. p. 124.

³ CLAES BLECHERT TROZELIUS (1719-1794), fil. mag. i Lund 1745, gjorde 1748 en »oekonomisk resa genom flere Rikets piovincer», blev 1750 docent i ekonomi i Uppsala och 1758 professor isamma ämne i Lund. Han är författare till mer än 100 disputationer i allehanda »ekonomiska» ämnen om plöjning, gödselspridning, o. d., flertalet på svenska.

⁴ I denna livligt debatterade fråga hade Linné gjort en avgörande inlägg med den 1757 utgivna av-handlingen *De Transmutatione Frumentarum*. Om litteraturen i övrigt i frågan se HEBBE *DEN svenska lantbrukslitteraturen*, I, sid. 116—117.

⁵ Antagligen majorenfrih. NILS GYLLENSTIERNA (1710-1791) till Bjersgård.

⁶ TORBERN BERGMAN (1735-1784), den sedan så berömde kemisten, var sedan 1758 docent i fysik.

kallade *Calendarium Floræ*, och om tiden för flyttfåglarnes ankomst,¹ men det stöter på svårigheter: »Aldrig har jag kunnat föreställa mig så dumma bönder, de känna knappt mer än råkor och storkar.» — I slutet av brevet omnämner Solander att hans fader sjuknat, och då han skriver den 17 april, har han haft allvarliga underrättelser om dennes tillstånd: en hårdhet över buken tyder på vattusot. Då ingen provinsialmedicus nu finnes däruppe, bönfaller han Linné att meddela »något som kunde vara tjänligt så hvad medicin som diet angår.»²

Våren börjar nu visa sig efter en ovanligt lång vinter. Solander har begärt pass för att få resa över Sundet. Ett svenskt örlogsskepp, som skall konvojera skeppen till England, ligger i Landskrona, och konvojen skall avgå i början av maj, om Stockholms skärgård blir så öppen, att skeppen därifrån kunna slippa ut.

Efter mottagandet av denna underrättelse skriver Linné till Ellis och meddelar (29 april),³ att Solander nu just avrest till England, Detta var dock något förhastat, men den 19 maj befinner sig Solander på Helsingörs redd. Men ingen Londonfarare har ännu synts till, då Stockholmskären så länge legat tillfrusna. Han har varit i land och botaniserat, men få örter voro ännu i blom. Ett och annat från Skåne har han dock tidigare sänt i sina brev till unga Linné, och med ett till Stockholm destinerat skepp av-sänder han nu en ask med i Skåne fångade insekter jämte deras beskrivning, omfattande tre ark.⁴ — Till sist kan Solander i ett kort brev av 30 maj meddela, att konvojen nu blivit samlad och att »detta lär således blifva det sista brefvet hvarmed jag härifrån får uppvakta Herr Archiatern.» Det Stock-holmskepp, han skall medfölja till London, föres av en kapten SKOGBERG.

Knappt har Solander anlänt till London förrän han uppvaktar Linné med sitt första brev, den i juli. Resan har varit långsam och besvärlig med ständig motvind och rätt ofta storm, men han har ej lidit av sjön. Ankomsten hade inträffat så att han kunnat hinna till gudstjänsten i Svenska kyrkan, där prästen, Dr NORING⁵, tog honom hem till sig. Följande dag hade han uppsökt herr SPALDING, delägare i firman Brander & Spalding, som hade kontor även i Stockholm och som Londonresenärerna anlidade för sina penningaffärer. Solander hade fått Linnés löfte att han skulle överstyra stipendiemedlen även som förmedla hans korrespondens med fadern. Han fruktade, att de engelska censurmyndigheterna eljest skulle feldirigera hans brev, då säkerligen en så obetydlig ort som Piteå vore dem okänd. —

Spalding och Noring hade redan fört honom omkring i London för att »lära mig sättet huru jag skall finna vägen i denna stora och vidsträckt staden» och vid middagen hos Spalding har han blivit sammanförd med John Ellis, en bekantskap som han hoppas »skall blifva rätt artig och profitable». Redan samma eftermiddag hade de båda herrarna fört honom »strax utom staden, till en trädgårdsmästare som heter Gordon och här i London räknas för vara den största i sin konst - - - och hafva långt större insikt än Miller». Han gläder Linné med att berätta, att GORDON⁶ hyser den största vördnad för Linné och har dennes, flesta botaniska böcker samt något behärskar latinet. När de svenska herrarne infunno sig, satt han med sin son och examinerade örter efter *Systema Naturæ*. Han hade många örter som Solander ej förr sett i blom : magnolier, rhododendron, *Kalmia* o.s.v., alla under öppen himmel. Han har blivit förmögen genom sin trädgård, ty man betalar bra för sällsynta växter. »Att för en *Magnolia* få 10 å 15 pound sterling räknar han vara ordinärt.» »Hvar skulle man i Sverje», utbrister Solander, »få en som ville ge 10 plåtar för en raritet!»

Närmast ämnar Solander nu, efter sina vänners råd, flytta ut på landet i närheten av Gordons trädgård för att ett par veckor umgås endast med engels-män, »ty ehuru jag förstår allt hvad jag läser i

¹ Linné hade 1756 utgivit den berömda avhandlingen *Calendarium Floræ* — En avhandling *Migrations ovium* utgavs av Linné 1757. (Svensk övers, i SLÅ 1935.)

² Solanders far, CARL SOLANDER (1699—1700), var kyrkoherde i Piteå landsförsamling och kontraktsprost. — Ingen provinsialläkare fanns på närmare håll än i Gävle!

³ SMITH, I. p. 128.

⁴ Denna förteckning över 43 insekter, mest från Ramlösatrakten, finnes ännu bland de linneanska handskrifterna i London.

⁵ Svenska kyrkan låg då i Stepney i östra London. Den var invigd 1728 och revs i början av 1900-talet — Kyrkoherde där var vid tiden för Solanders ankomst CARL NORING (1717-86), som var svenska församlingens pastor 1749-1760. Han återflyttade till Sverige 1761.

⁶ JAMES GORDON (1707-1781), berömd handelsträdgårdsmästare (nurseryman). Han hade sin trädgård vid Mile End i östligaste London. Efter honom uppkallade Ellis släktet *Cordia*.

engelska böcker, så tala folket här i allmänhet så fort och slarfvigt, att det behöfs mycken öfning innan jag kan förstå hvad de säga». Spalding skall introducera Solander hos PHILIP MILLER¹ i Chelsea, och Ellis ämnar följa honom till Peter Collinson.

Det första brev Solander efter framkomsten får mottaga från Linné, av 22 juni, medför den sorgliga underrättelsen om faderns bortgång², och i sitt svarsbrev 11 juli ber han att få sina sin »förtröstan till Herr Archiatern och hos honom söka råd och beskydd». Han ber också Linné vid tillfälle uppmuntra modern i hennes sorg och förmedla brevväxlingen med henne.³

Genom Linnés rekommendationer har han redan fått många gynnare och vänner, bl. a. »den outtröttelige Hr Ellis och den i grund ärliga Collinson». Han har varit hos WARNER i Woodf ord⁴, som på allt sätt vill hjälpa Linné, bl. a. genom att »skicka lefvande allt hvad han har in duplo och som intet finnes i Upsala». Denne har redan tillställt Solander några växter i krukor, som han ämnar sända med ett svenskt fartyg. Brevet slutar med hälsningar till »nådiga frun, min sötaste mamselle⁵ samt den öfrige Herr Archiaterns famille».

11 aug. skriver Linné till Ellis⁶ och tackar för hans vänlighet mot Solander, som inte kan nog berömma hans gästfrihet. Han innesluter brev till denne från sig själv⁷ och från modern. Linné har inte mycket att be-rätta, men nämner, att hans utländska lärjungar, SCHREBER⁸ och BURMANNUS⁹, nu bege sig på hemresan. FORSSKÅL har rest till Köpenhamn och tagit FALCK med sig som amanuens.¹⁰ CLAS ALSTRÖMER¹¹ »rustar braf i Spanien». »Min hustru och dotter¹² hälsar 1000-fallt.»

Linné har då ännu ej mottagit Solanders nästa brev, skrivet från London -21 juli. Med ett svenskt skepp har denne avsänt diverse naturalier, som Linnés vänner och beundrare tillställt honom: de förut omtalade levande växterna i krukor från Warner — en *Jasminum (Warneria)*¹³ är så dyrbar, att den i

---

¹ PHILIP MILLER » (1691-1771), den bekante föreståndaren för The Apothecaries' Garden i Chelsey (London) och förf. till The Gardener's Dictionary, som utkom i ett flertal upplagor, samt andra arbeten i hortilcultur.

² Prosten Solander hade avlidit den 27 maj 1760.

³ Solanders brev till modern blevo dock mycket sporadiska. Det är ju bekant, att han med tiden — starkt upptagen av vetenskapligt arbete och, ej minst, sällskapsliv — blev en alltmer trög korrespondent. — Sommaren 1762 skriver modern till Linné att hon ej hört från sonen »sedan förleden Januari månad». 1 dec. 1767 försöker Linné genom Ellis förmå Solander art skriva till sin mor. som då ej fått brev från sin älskade son på flere år. Ellis framför hälsningen och Solander lovar skriva. — I febr. 1772 kan Linné berätta för Wargentint: »Hr Solanders moder, som ej fått mer än 3 bref af sin son, all den tid sedan han kom till Engeland, men intet sedan han hemkom från denna sin stora expedition [till Söderhavet], beklagar sig och [har] nu öfversändt brev till honom, som jag öfverskickat.» Det berättas också att man vid Solanders död fann brev från modern, som han ej ens öppnat!

⁴ RICHARD WARNER (171 3?-1775) studerade först till advokatycket, men kom genom arv i besittning av en betydande förmögenhet och slog sig ned på sin egendom Woodford i Essex n. ö. om London, där han hade en botanisk trädgård och med framgång odlade rara exotiska växter. Han tog vänligt hand om Kalm då denne på utresan vistades i England. W. var även Shakespeare-forskare och översättare av Plautus.

⁵ Spärr av A. U.

⁶ SMITH, I, p. 134.

⁷ Tryckt som. bil. II nedan.

⁸ JOH. CHRIST. DANIEL SCHREBER (1737-1810) disputerade under Linnés presidium 1760. Blev se-nare medicine professor i Erlangen och utgav bl. a. nya uppl. av Linnés *Amœnitates academicae* och *Materia medica*

⁹ NIKOLAAS LAURENS BURMANNUS (1733-1793), son till Linnés vän JOHANNES B. i Amsterdam som han efterträdde som professor. Vistades som Linnés lärjunge i Uppsala sommarhalvåret 1760 och av-reste omkr. i nov. Se: UGGLA, *Linné och Burmannerna*. (SLÅ 1937 s. 128 ff.)

¹⁰ PETRUS FORSSKÅL. (1732—1763), Linnés framstående lärjunge, som dog i Jemen (Sydarabien) såsom deltagare i den expedition som skickades ut på danske konungens bekostnad. — Vid avresan till Köpenhamn 1760 hade han medtagit sin kamrat JOHAN PETER FALCK (född 1733, död för egen hand i Kasan 1774) i förhoppning att kunna förmå danska regeringen att låta denne medfölja på expeditionen som hans medhjälpare, vilket dock ej lyckades. Falck fick slutligen den professur i S:t. Petersburg, som erbjöds Solander.

¹¹ CLAS ALSTRÖMER (»736—1794), son till JONAS A., hade studerat för Linné åren 1758-59 och därefter i febr. 1760 anträtt en flerårig resa till Medelhavsländerna, Frankrike, England och Holland.

¹² Spärr av A. U.

¹³ Det var denna vackra blomma, som Warner lyckats odla, som efter många om och men slutligen av Ellis, med Linnés begivande, upptogs under namnet *Gardenia* efter dr Garden i South Carolina. Se härom MARGARET DENSY, *Naming the Gardenia*. (The Scientific Monthly, 67. 1948.)

London betalas med 5 å 6 guineas — frön från Dr RUSSELL¹ som fått dem från sin bror i Aleppo, diverse frön samt flaskor med djur från Ellis och växter, djur och ett brev från Dr GARDEN i South Carolina², ävensom gräs, som växa omkring London, samlade av Dr CtAYTON³.

Hans nästa brev är skrivet 31 oktober. Han har varit ivrigt verksam för att skaffa trån och frön till Uppsala trädgård och har fått löfte om buskar och trån i krukor av Gordon, Collinson, Warner samt »Earl of Northumberland⁴, Duke of Argyle».⁵ Miller lovar också frön och skott av allt vad han har. En stor del har Solander redan avställt lör sin räkning på olika ställen. En del har han förvärvat från trädgårdar, som han besökt i Kent, Sussex, Middlesex, dit han gjort en tur på förslag av Collinson. Ty att köpa av 'nursery men' (handelsträdgårdsmästare) i London blir allför dyrt. De tala aldrig om mindre än en halv guinea, ja ofta 2 å 3 för en enda buske.

Solander prisar Falcks lycka, som fått resa med Forsskål — att del misslyckades, vet han ju ej. Ett rykte, att den danska expeditionen skulle komma till England först, hade visat sig ogrundat.

Det visar sig nu att Linnés bekymmer över att kostnaderna i England äro dryga, varit befogade. Solander har i ett tidigare brev bett Linné sända Pipers stipendium, men då det torde blott ha utfallit för en termin — det "blir ej mycket, när i £ sterling motsvaras av 66 å 67 dlr. kpmt — ber han nu Linné förskottera, så att han kan få atm. 100 £; då kan han vinna litet mer på växelkursen än om han skall växla mindre summor.⁶ Modern skall anmodas att ersätta beloppet. Brander & Spalding ha låtit förstå, att de ej utbetala mer än som är insatt hos dem. Nu finner han att han dröjt för länge att skriva efter förstärkning av kassan, och låna vill och kan han ej gärna. »Ingenting är för en resande mer hazarderligt än stanna i brist af pengar.» — »Att lefva i England är otroligen kostsamt, i synnerhet nu i krigs-tiden, då själfva engländarne klaga att det är mest 40 a 50 procent dyrare.» En särskilt kännbar utgift har varit, att han nödgats skaffa sig nya kläder för 40 pund: en kulört och två svarta kostymer samt en engelsk syrtut. En vanlig kostym kostar 8 pund, men den sista svarta, som blivit nödvändig genom kungens död (Georg II)⁷ gick till 12, ty svart kläde steg genom dödsfallet. Efter hälsningar till hela familjen, säger Solander: »Jag skulle önskat att de varit här sistlidne söndag, då den nye konungen proclamerades med mycken ståt och ordentlig oordning», då väl »en million pöbel och annat folk» följde processionen. En vän har också varit vänlig skaffa honom 'ticket' för att övervara kungens begravning.

När Solander 19 dec. skriver nästa brev, tackar han för översänt stipendium — men kursen har varit mycket dålig på en så liten summa (han har tydligen ej fått det större belopp han anhållit om): 69 dir. kpmt för 1 pund. — Han har också fått ett brev från Linné genom Mr HUDSON.⁸ Han står i begrepp att anträda en rundresa till södra England med en dansk herre, Justitierådet LEUCH, som lovat

---

¹ ALEXANDER RUSSELL (1715?-1768), skotsk läkare, vistades 1740-1753 i Aleppo i Syrien som läkare vid det engelska handelsfaktoriet. Utgav 1756 *Natural History of Altpo*. Hans yngre broder PATRICK (1727-1805), som efterträdde honom i Aleppo, gjorde stora naturhistoriska samlingar i Orienten.

² ALEXANDER GARDEX (1730—1791), läkare och naturforskare i Charleston, South Carolina. Korre-sponderade med Linné fr. 1755 och sände honom många värdefulla fynd av växter, fiskar och reptiler, som upptogos i Syst. Nat. Ed. XII. — Se om honom MARGARET DENNY. *Linnæus and his disciple in Carolina: Alexander Garden*. (Isis 38, 1948.)

³ JOHN CLAYTON (1693-1773) reste 1705 till Virginia, där fadern var ämbetsman. Han sände där-ifrån den samling växter, som J. F. GRONOVIVS i Leiden beskrev i sin *Flora Virginica* 1739, 1745. — Senare levde C. tidtals i London

⁴ HUGH PERCY, Earl, senare Duke of Northumberland (1715-1786), engelsk statsman. Han och hans maka hörde till de ledande gestalterna inom den engelska högaristokratien. I Syon House i London och på sin domän Alnwick Castle i Northumberland sanunanbragte han stora samlingar.

⁵ ARCHIBALD CAMPBELL, Duke of Argyle (1682-1761), statsman och kulturpersonlighet. Ägde Inve-rary Castle i Argyllshire, byggt omkr. 1750. Dess park är känd som en turistattraktion.

⁶ Då ett pund sterling vid denna tid enl. Solander var 66 å 67 dlr kpmt, skulle Pipers stipendium för ert år, 975 dlr (se not ovan), blott motsvara c:a 15 pund. Solanders begäran Btt Linné skulle förskot-lera joö pund ^m 6600 dir kpmt kan alltså inte kallas precis blygsam.

⁷ Även en utlänning miste gå med sorgkläder i anl. av kungens död. Denne, Georg II, som besti-git tronen 1727, hade avlidit 25 okt. 1760 och efterträddes av Georg 111.

⁸ WILLIAM HUDSON (1730—1793) var apotekare i London och lärare i botanik i The Apothecaries Garden i Chelsey, London. Han är bekant som utgivare av en *Flora Anglica* 1762, en av de första i England, som tillämpade Linnés system.

stå för hela resekostnaden. Han sänder samtidigt tefrön, som Ellis fått från norra Kina,¹ och han hoppas att vara den förste, som kunnat sända friska sådana till Sverige. De ha kommit förvarade i vaxbollar enligt en metod, som Ellis uppfunnit.²

Den 5 februari 1761, då han just återkommit från rundturen, avfärdar Solander ett utförligt brev till Linné med skildringar av sina upplevelser. Inledningsvis tackar han för ett brev, som mött honom i London. Linné hade däri underrättat honom, att han med hela familjen ämnade sig till Falun (troligen för julhelgen) och Solander tillfogar: »Jag kommer aldrig så ofta ihåg det fullkomliga nöjet jag hade på den orten, at jag icke önskar det tillfälle flere gånger måtte yppa sig för mig att få deltaga uti samma ro.» — Vid vilket tillfälle det var som Linné tagit Solander med vid besök hos släktingarne i Falun är obekant. Det visar dock som så mycket annat det nära personliga förhållande, vari han stod till den Linnéska familjen.

Brevet är ledigt skrivet och visar den vakne iakttagaren, överallt har man blivit vänligt emottagen. »Folket i England är verkligen i allmänhet höfligt mot främmande, endast man vill flattera dem därmed och säga att allt hvad man ser i England är bättre än det man någonsin sett.» Det tro engelsmännen själva. »Jag tror föga att så själfkär nation finnes till.» Men han förstår att häri ligger en styrka, ty fast man är hårt pressad av skatter och utgifter, är man nöjd att veta att det användes för att visa vad landet kan utträtta mot sina fiender. »Här är ett så onaturligt skryt öfver deras vapens framgång, så att man hör ej annat än att engelsmännen skulle underkufva hela världen, om de ville.» Men regeringen måste hålla »pöbeln» i den tro, att man alltid segrar, annars skulle den bli rasande. Därför är det stark censur på dåliga nyheter. Inga sådana få släppas ut förrän man kan samtidigt komma med goda underrättelser. Kritiken mot premiärministern och generalerna är mycket fri³ — ena dagen fördömas de, den nästa höjas de till skyarna i avisorna, som utkomma tjugtals var dag. Prins FERDINAND⁴, som särskilt varit hart utsatt, har blivit så missnöjd, att han redan två gånger velat lämna befälet. Mycket talas om en stor hemlig expedition, som håller på att utrustas och när man på resan bl. a. besökte Porthsmouth, hade man kunnat iakttaga åtskilligt av tillrustningarne tack vare Collinsons rekommendationsskrivelse till en där boende kväkare. Man hade bl. a. sett de trehundra skepp, som voro avsedda för denna expedition. Man hade också varit ombord på ett amirals-skepp och sett flottan, som gick till Amerika.⁵

Resan hade varit lång och omfattat 600 (eng.) mil, men tyvärr var ju ej årstiden den lämpliga för den som ville iakttaga utomhusväxter och studera lantbruket. Man hade börjat i Buckingham, där julen firades⁶, och man besåg den präktiga Stowgarden — den största i England, prydd med 48 tempel, vart och ett byggt i sin särskilda smak och ägnat någon av antikens gudomligheter eller namnkunnige män. I Woodstock såg man stål bearbetas till fina saxar, sko- och knäbandsspännen, urkedjor och andra dyrbara föremål, I närheten besöktes hertigens⁷ af Marlborough palats, ansett som den största

¹ MORTEN' LEUCH (1732-1768), norsk storgodsägare och köpman i firma Collett & Leuch, som drev trävaruexport på England.

² Ellis sysslade mycket med det svåra problemet om bevarande av grobarheten hos frön, som an-skaffades från exotiska länder. Hos Linn. Soc. finnas förvarade både tryckta och otryckta avhandlingar av honom, som sänts till Linné, och frågan diskuteras i deras korrespondens. I detta fall blev det en besvikelse för Linné. 3 april skriver han till Ellis och tackar för hans möda, men fröna ha ej kommit upp lika litet som de han fått från annat håll. Se f. ö. G. DRAKE. *LINNÉS FÖRSÖK till inhemik teodling* (SLÅ 1927).

³ Ministären stod då under hertigens af Newcastle nominella ledning, men den verkliga ledaren var PITT d. Ä. Hans strävan att fortsätta och utvidga kriget (som bl. a. lett till Canadas erövring från frans-männen) mötte motstånd, bl. a. från den unge Georg III, varpå Pitt avgick den 5 okt. detta år.

⁴ Prins FERDINAND af BRAUNSCHWEIG (1721-1792), Fredrik den stores svåger, förde från 1757 med framgång befäl över den armt, varmed England deltog i Sjuåriga kriget.

⁵ Den hemliga expeditionen ingick möjligen i Pitts plan an utsträcka kriget till Spanien och dess kolonier.

³ Buckingham, stad vid floden Ouse c:a 10 sv. mil väster om London.

⁶ Buckingham, stad vid floden Ouse c:a 10 sv. mil väster om London.

⁷ Stowe anlades av Lord COBHAM (d. 1749) och kom senare till familjen TEMPLE med titeln Mar-quest of Buckinghamshire. Dess anläggningar äro prov på en äldre, mera formal trädgårdskonst med massor av tempel ägnade olika klassiska gudomligheter. When beheld at a distance [it] appears like a vast grove, interspersed with columns, obelisks and towers, which apparently emerge from a luxu-riant mass of foliage.» (*The Beauties of England and Wales. I.* 1801 s. 285-324.)

byggnaden i England. Det tar ett par dagar bara att gå igenom dess många rum.¹ Om sitt besök i Oxford säger sig Solander redan ha berättat, men tydligen är detta brev nu förlorat och kom kanske aldrig Linné tillhanda. I Bristol, som ägnades en hel vecka, fick Solander genom en kväkare, hos vilken han blivit införd av Collinson, studera hela koppar- och messings-processen² Han har bett en notarie i Bergskollegium, ROBSAHM³, som nu är i London, taga närmare reda på saken, som bör komma Sverige till nytta. — Över Bath ha resenärerna kommit till det berömda druidtemplet Stonehenge »hvilket de säga bör räknas bland verdens underverk», och Solander grubblar över hur »de kunnat få dit så ofanteligen stora gråstener och resa dem upp». Ingen »gråstenssort» finnes på 50 å 100 mil däromkring.⁴ — I Salisbury har han häpnat över mängden av yllefabriker.⁵ I Southampton ser man folket mitt i kalla vintern bada i havet och hoppa med huvudet före, »just som gossarne i Stockholm, när de dyka». Ja, Solander såg »äfven de spädaste fruntimmer rusa ned i det kalla vattnet», vilket han själv betackade sig för.⁶

Solander slutar sitt brev med att låta Linné veta, att Ellis' vän Dr Garden i Charleston (South Carolina) längtar efter brev i anledning av de fiskar han sänt Linné — »man måste veta han är engelsman, hvilkas största nöje det är att få bref» (!)

När Linné 3 april 1761 tillskriver Ellis⁷, har han mottagit det ovan refererade, men själv hade han tillskrivit Solander tre gånger, 27 januari, 2 mars och 20 mars utan svar. Tyvärr kunna vi ej närmare veta vad dessa brev innehållit, ej heller, om de riktigt framkommit. Ty när Solander nästa gång skriver — ett utförligt brev av 11 augusti, varom mera nedan — nämnes egendomligt nog intet om dessa skrivelser. Ungefär samtidigt skriver emellertid Linné åter till Solander⁸ — brevet är odaterat, men framkom 14 sept. — och klagar att han på över ett halvår ej hört av lärjungen.⁹ Han är rädd, att hans »ärliga råd blifvit illa upptagna». Han har önskat att ha Solander hemma vid denna tid, ty gynnsamma utsikter syntes vara att påräkna. — Ett senare brev, av 11 dec., ger oss närmare besked om vad dessa inneburo.¹⁰ — Tydligen har Linné i de förlorade breven i början av året uttalat sin fruktan att det förlängda uppehållet i England skulle medföra ekonomiska svårigheter och han upprepar det nu. Att dröja i England är oförsiktigt och Linné fruktar, att Solander tvingas skuldsätta sig. Solanders begäran vid jultiden att Linné skulle förskottera stipendiemedel hade han ej kunnat tillmötesgå; han hade då ej haft penningar tillhanda.

Han tar så upp alla frågor som angå den stora planen, som kanske helt enkelt innebar att Linné skulle överflytta sin professur på Solander. Den »affection och behag» han fattat för denne, har gjort att han önskat deras intresse »conjungerat». Han hade därför drivit på Solanders Englands-resa, men ett helt år hade sedan gått förspilt genom uppehållet i Skåne. »Hvad sirener eller furier där uppehölle M. H^{re} wet jag icke.» Säkert är, att Linne, tänkt på Solander så att han »nästan blifvit yr i hufvudet»; alla hans uträkningar ha slagit fel genom att han ej haft honom i Sverige vid denna tid. »Gör mig nu den vänskapen», ber han enträget, »och gå med mig in uti Edra planer, att jag må vela hvad steg må tagas, ty min tid skrider och krafter aftaga». Även Solanders mor, som så önskar hans lycka, börjar lida av ålderskrämpor. »Låt intet ort och tid ändra den kärlek M[in] H[erre] haft för mig; låt oss

¹ Woodstock är en gammal stad i Oxfordshire, 1 mil n. v. om Oxford. I närheten ligger Blenheim Castle, som 1704 skänktes hertigen av Marlborough av parlamentet som belöning för segern vid Blenheim (Höchstädt). Arkitekt var Sir JOHN VANBRUGH. Slottets fasad är 400 eng. fot lång. Parken har en omkrets av 2 sv. mil.

² Bristol, hamnstad i sydvästra England, hade på 1700-talet en ej obetydlig tillverkning »v järn-, mässings-, tenn- och kopparföremål.

³ CARL MAGNUS ROBSAHM (1735-1819), auskultant i Bergskollegium »759, brukspatron på Vissboda. Lerbäcks sn, Örebro 1. Om dennes resa se S. RYDBERG, *SVENSKA studieresor till England*, 1951, s. 189,

⁴ CARL MAGNUS ROBSAHM (1735-1819), auskultant i Bergskollegium »759, brukspatron på Vissboda. Lerbäcks sn, Örebro 1. Om dennes resa se S. RYDBERG, *SVENSKA studieresor till England*, 1951, s. 189,

⁵ Staden Salisbury med den berömda katedralen — byggnadsverk av den arten förbigås av Solander — har alltfört bl. a. industri i denna bransch, mattor m. m.

⁶ Man må betänka årstiden!

⁷ SMITH, i, p. 140.

⁸ Tryckt som bil. III nedan.

⁹ När han 16 sept. tillskriver Ellis (SMITH, I, p. 148), ber han ivrigt få veta, hur det är med Solander och vad han gör. Han säger sig då intet ha hört från honom på 8 månader!

¹⁰ Tryckt som bil. IV nedan.

rådas tillsammans och se på framtiden. Swara mig ärligt på allt!» Första steget för att Solander skulle »få foten här» skulle vara sekreteraresysslan i Vetenskapssocieteten, som Linné bara därför behållit, fastän den så starkt eftersträvats — nämligen av Torbern Bergman, om vilken det i föregående brev berättats, hur han »jänkar (käxar) och vill ha sysslan. Linné vill göra som ärkebiskop STEUCHIUS, då han överflyttade sysslan på sin systerson JOHAN IHRE.¹ »Huru den sedermera skulle lägga plan för Eder har jag klart uträknat.» Men nu tillkommer ert allvarligt bekymmer, när det gäller att fullfölja planen: man kommer att invända att Solander ju ej är doktor. Linné erkänner, att det knappast kunde vara angenämt för honom att nu underkasta sig alla prov för graden hemma i Uppsala. I ett av sina obesvarade brev från våren hade han därför tillrätt honom att ta den i Hol-land eller också i Lund eller rent av i Pommern² »likgodt hvar doctoren kunde lättast ernås». Nu hade varit en gyllene tid, om Solander varit hemma under den påstående riksdagen³ »då så många blifvit hulpne och så lätt varit att göra Eder lycka». Men det är han fördröjt sig i Skåne hade gjort detta om intet. — Men Linné har ännu flere utvägar. Professorn i ekonomi i Lund⁴ söker bli domprost och lyckas troligen. Där hade varit en möjlighet att få Solander placerad, om han varit hemma. Och slutligen: en botanisk professur i Petersburg är ledig, Linné har korresponderat om dess tillsättande med sina vänner och främst förordat Solander. Och nu har han mottagit ert brev i saken [från en medlem]. Denne önskar att Solander skall bli den utsedde, men intet kan avgöras förrän akademiens præses kommer åter från Ukraina. Emellertid har Linné anmodats att utan dröjsmål efterhöra, om Solander är villig att anta den på de villkor, som erbjudas: 600 rubel om året, som sedan stiger till 800, fri bostad i den botaniska trädgården, fri vedbrand o.s.v.⁵ — Linné tillråder Solander att antaga platsen — »det skulle göra allt det andra⁶ så mycket lättare» — och ber honom skriva med nästa post och på latin, att han accepterar, så att Linné kan vidarebefordra svaret. »Då hafva vi redan vunnit mycket.»

Man förstår att Linné med största otålighet väntat på Solanders svar på detta förslag. I januari 1762⁷ sänder han redan ett nytt brev med nyårsönskingar och nyheter samt underrättelse, att han skickat över 3000 daler kpmt i stipendiemedel för två år. Ånyo undrar han, hur Solander kan bärga sig på en

¹ JOHAN IHRE, den berömde språkforskaren, var son till prof. Thomas Ihre och hans första maka. Brita Steuchia, som var dotter till ärkebiskop Matthias Steuchius och syster till hans eftertädare Jöns S. I. var 1733-37 t. f. sekr. i Vetenskapssocieteten.

² Det något lättfärdiga kreerandet av doktorer vid universitetet i Greifswald väckte ju eljest Linnés förtrytelse, varom breven till Bäck ofta vittna.

³ Riksdagen sammanträdde den 15.10. 1760 och pågick till 21.6. 1762. För Linné själv medförde den två betydelsefulla utmärkelser: hans adelskap och rätten att utse sin efterträdare, som belöning för hans uppfinning 'att framställa pärlor på konstlad väg. Se härom DRAKE, *Linné och pärlodlingen* (SLÅ 1930, s. 109).

⁴ Professorn i ekonomi i Lund var den ovannämnde Trozelius (se not I, sid. 24). Platsen som förste teol. prof. och domprost blev ledig efter AMBROSIUS WESTRING 13 dec. 1762. Den besattes emeller-tid 9 maj 1763 med JONAS WÄHLIN

⁵ Linnés korrespondent i Petersburg var GERHARD FRIEDRICH MULLER (1705-1783), tyskfödd historiker i rysk tjänst. Hans huvudarbete är *Sammlung Russischer Geschichte*, 1732—64. Det citerade brevet var av 9/11. En rad ytterligare skrivelser i saken äro bevarade. Den 19 mars 1762 efterfrågar Muller ivrigt Solanders svar. Det har ej varit svårt att utverka præses, greve Razumovskijs bifall på grund av de ampla vitsord Linné gett sin lärjunge. 10 sept. har Muller fått fullmakt att träffa uppgörelse med denne.² Han säger att han gärna skulle skriva direkt till Solander, om han blott fått en enda rad från denne. Han fruktar att hans brev ej skola nå denne, då han ej har hans adress, och ber därför Linné fortsätta underhandlingen. Skyldigheterna för innehavaren av platsen äro vårdan om trädgården, fyra timmars undervisning i veckan och närvaro vid Vetenskapsakademiens sammanträden två gånger i veckan. F. ö. skall han ägna sig åt att författa avhandlingar för dess Commentarii, utge Gmelins och andras efterlämnade samlingar samt hålla korrespondens med utländska lärda. Efter fem år är han oförhindrad att återvända till Sverige eller var han ämnar slå sig ned. Solander bör skriva och underteckna ett kontrakt enl. dessa villkor. Sedan detta genom Linné kommit akademien tillhanda, sändes växel på resekostnaderna. Efter ankomsten till Petersburg får Solander å sin sida ett ex. av kontraktet samt fullmakt. Men han bör komma i början av nästa år. — Våren 1763 mottar Muller ett den 12 febr. daterat brev från Linné, »om övertygar honom att man måste släppa förhoppningarna på Solander. Men — säger han — han förlåter denne, då han förstår att det icke är de utspridda falska ryktena om Ryssland, utan engelsmannens visade välvilja som kvarhåller honom! Muller diskuterar sedan åtskilliga kandidater, som Linné torde ha nämnt, Fagrus, Hemquist, Kalm — som dock undskyllt sig med sina svaga ögon — samt tyskarna Koelreuter, Kramer och Schreber. — Först 1765 blev frågan avgjord, då professuren besattes med J. P. Falck. (Om denne se not 5, sid. 27 ovan.)

⁶ Spärr av A. U.

⁷ Tryckt som bil. V.

så dyr ort och hur snart man får vänta honom hem. Tiden lider! Han hänvisar till vad han senast skrivit om »ryska affairerne» och hoppas att Solander redan skrivit svar. Kunde det lyckas att få ryska akademiens utnämning för Solander, »hade jag vunnit mycket för min uträkning». Har Solander blivit invald i Royal Society?¹ »Lät mig veta det. Det gör godt.»

Linné har vid denna tid mottagit Solanders brev av 16 nov., som bl.a. meddelade den intressanta underrättelsen att Linné hade att vänta en lär-junge från Nordamerika, en 20-årig yngling vid namn KUHN², son till en läkare i New Lancaster, 60 miles från Philadelphia. Man har velat avråda denne, och en viss VALLTRAVERS³ (Solander kallar honom 'van Treves!'), som varit med några ryska adelsmän i Uppsala (d.v.s. bröderna DEMIDOV) hade spritt ut, att han och hans disciplar där knappt kunnat få någon mat som de kunde äta! Solander har kommit i en häftig dispyt med honom om saken. En vecka senare skriver Solander på nytt och anmodar Linné att från hans stipendium förskotta Kuhn 700 daler, då han anländer.

Men något svar om den ryska professuren hörs ej av. Den 5 mars 1762 skriver Linné på nytt.⁴ Han har »längtat dageligen som en fogel efter ljusan dag» efter svar på sin fråga, om Solander »ville mottaga på ett eller två år botaniska professionen i Petersburg». Nu vet han inte vad han skall svara ryssarne, tiden går honom ur händerna, och han hade kunnat unna någon annan hedersposten, om ej Solander ville ha den.⁵ Ej heller har han fått veta, om stipendiemedlen kommit fram. Bergius har genom ständerna blivit professor i botanik i Stockholm⁶, »som ej hade skett⁷, om jag haft M. H^{te} hemma». Och än en gång undrar han, hur länge Solander ämnar dröja i England. — Kuhn har nu anlant och Linné har erbjudit honom den ekonomiska hjälp Solander bett om.

Äntligen kommer ett den 13 maj 1762 daterat brev från Solander angående Petersburgsprofessuren. Men egendomligt nog refereras inte till Linnés tidigare brev, utan till ett, som Ellis just hade erhållit, däri han anmodas fråga Solander om hans beslut.⁸ Efter livliga uttalanden av sin tacksamhet för Linnés omtanke förklarar Solander nu, att han redan två gånger svarat i saken, först i ett på latin — troligen i början av januari — därefter i ett där han nämnt om vissa villkor han ville uppställa. Hans mening hade varit att »med uppräcka händer» ta emot anbudet, i synnerhet som den nye kejsarens gemål (den senare KATARINA II) gjort sig känd som en vetenskapens beskyddarinna. Har nu det latinska svaret icke kommit fram, ber Solander att unge Linné skall efter faderns diktamen skriva ett nytt i hans namn, som kan sändas till Petersburg, ty han själv befinner sig med Ellis vid Busbridge, Webbs gård i Surrey⁹, och brevet måste avgå till London inom en liten stund. Han slutar, som ofta, med vördnads-full hälsning till »Nådiga frun, Mamselle Lisa Stina¹⁰, Herr Carl Linnaeus och de öfriga af familjen». Samtidigt innesluter han ett brev till modern. — Med detta brev

¹ Solanders inval i Royal Society ägde rum först 7 juni 1764.

² ADAM KUHN, född 1741 i Germantown, Pennsylvania av tyska föräldrar. K. vistades 1762-1764 i Uppsala som Linnés lärjunge, den ende från ett utomeuropeiskt land. Han disputerade dock ej där, utan först i Edinburgh 1767. Han blev sedan professor i Philadelphia och dog 1817. Se om honom uppsats av MARION E. BROWN i *Journal of the history of medicine and allied sciences*, 5, 1950.

³ JOHANN RODOLPH DE VALL. TRAVERS, född i Bern 1723, naturaliserad engelsman 1757, åtföljde som guvernör tre bröder DEMIDOV, söner till den rike gruvägaren GREGORIJ D. i Kolyvan, Sibirien, på deras resor. I Uppsala hade de tillbragt åren 1760—61 som Linnés lärjungar och befunno sig nu i London. Se G. R. DE BEER. *Rudolph Valltravers, F. R. S.* (Royal Society, Notes and Records, Vol. 4.) Att Linné tog illa vid sig av V:s prat, som väl mest var avsett an imponera på amerikanen, synes av hans brev, bil. V nedan.

⁴ Tryckt som bil. VI nedan.

⁵ En sv de påtänkta kandidaterna var J. T. FACRÆUS (se sid. 20 not 2). Men hans antagande av anbudet, som gjordes 1763, berodde av, om Alströmrarne ville släppa honom, vilket tydligen ej blev fallet. Platsen besattes senare med Falck.

⁶ P. J. BERGHS (om honom se sid. 17 not 4) hade den 26 dec. 1761 förordnats till professor i Stockholm.

⁷ Spärr av A. U.

⁸ Detta är ej meddelat av Smith och finnes väl ej i behåll. Dess datum, 20 april, framgår av Ellis' odaterade koncept till svar. Av detta framgår att Solanders villkor voro: lön från början av 1762, rätt att resa för sin utbildning i ½ år och att uppsäga tjänsten efter 3 år i Petersburg SAVAGE, a. a., p. 59.

⁹ PHILIP CARTKRJET WEBB (1700-1770), advokat, politiker och författare. — 1748 hade han köpt godset Busbridge, i västra Surrey, där han hade ett stort bibliotek, manuskript och andra samlingar.

¹⁰ Spärr av A. U.

upphör den bevarade korrespondensen från Solanders sida¹, fränsett ett kort meddelande av 29 oktober från Greenwich, dit han farit ned för att med ett där liggande skepp översända några bokgåvor och frön från Linnés engelska vänner.

Att en brevväxling som varit så livlig och intim plötsligt tar totalt slut måste givetvis ha en mycket speciell orsak. Innan vi söka belysa denna bör dock ett och annat tilläggas om Solanders förehavanden under dessa hans första Engelsår.

Ett och annat av det föregående har redan givits vid handen, hur ivriga Linnés engelska vänner varit att taga väl emot hans unge lärjunge samt utnyttja hans kunskaper. Det gäller särskilt John Ellis, som vid denna tid var flitigt sysselsatt med sina studier över korallernas och andra zoofyters uppkomst. Den 2 juni 1761² skriver han att Solander lovat gå igenom alla hans 'corallines' och alger och att de skola gemensamt företaga en färd runt kusten för att visa Solander riktigheten av hans uppfattning, som blivit bestridd av holländaren JOB BASTER³ Från denna färd återkommo de den 10 augusti 1761 och följande dag (se ovan) skriver Solander till Linné utförligt om resan. Förutom besöken vid kusten av Engelska Kanalen, i Chichester, Little-hampton, JBrighthelmstone⁴, för att finna spongier, sertularier och dylikt och söka konstatera, om dessa som Ellis påstod voro bildade av djur, äg-nade man sig åt »alla de nya planlagerna och trädgårdarne som finnas i England». Solander har på så sätt fått en god föreställning om »den nya engelska smaken i planterande». Det är den s.k. engelska parkstilen, som vid denna tid slår igenom och vilken, som Solander anmärker, ger tillfälle att plantera de mängder av utländska träd och buskar, bl. a. amerikanska, som denna tid infördes, ej minst genom Peter Collinsons förmedling.⁵ Han talar om hur de rika sätta en heder i att draga upp sådana i sina plantskolor för att sedan kunna sprida dem även till sina fattiga grannar. Hertigen af NEWCASTLE⁶ hade t. ex. planterat hundratusen barrträd. Det synes honom dock som man vore mera intresserad för barrträd än för lövträd.

Besök har gjorts vid Lord MIDDLETONS Peppenhurren⁷, där man råkat kungens arkitekt Mr. CHAMBERS, densamme som nyss byggt den märkliga kinesiska pagoden i Kew Gardens.⁸ Därifrån gick resan till Mr. Webbs Busbridge, en trädgård, som stod under Ellis' tillsyn. I hertigens af RICHMOND berömda Goodwood⁹, dit man hade Collinsons introduktionsbrev, beundrade man dennes magnifika planteringar under ledning av hertigens syster Lady SARAH LENNOX. I denna, den äldsta i England med amerikanska träd, kunde man beundra 40 fot höga tulpanträd och en Magnolia som var över 30. — Earlen af MONTAGUES, planteringar förvånade Solander något: »de äro anlagde i en besynnerlig smak i klumpar, så att man här och där ser en liten skog på en jämn slätt.» Under återvägen från Brighthelmstone [Brighton] passerades earlen af EGREMONTs herresäte vid Petworth¹⁰ med stora ekplanteringar — han var nästan den ende som tycktes intressera sig för lövträd — och

¹ Två månader senare, den 16 juli 1762, då Linné tillskriver Ellis, bifogar han ett nytt brev till Solander för att det »äkert skall nå honom. Om dess innehåll veta vi intet.

² SMITH, i, p. 142.

³ JOB BASTER (1711-1775), holländsk läkare och naturvetenskapsman. Utgav i Haarlem 1750-65 *Opuscula subseciva obseravtiones miscellaneas de animalculis et plantis quibusdam marinis . . . continentia*. — Han kritiserade där Ellis' uppfattning om korallernas animala ursprung.

⁴ Chichester urgammal stad 20 km ö. om Portsmouth. — Littlehampton, kuststad och badort 20 km ö. om den förra. — Brightelmstone är gamla namnet på Brighton, som då ännu bara var en fiskarby.

⁵ I ovan anförda biografi om Collinson meddelas åtskilligt om denna hans insats.

⁶ THOMAS PELHAM-HOLLES, duke of Newcastle-upon-Tyne (1693-1768), engelsk statsman. Hans gods var Laughton i Surrey.

⁷ Peperharrow — som namnet rätteligen lyder — i Surrey, »the noble mansion of Viscount Midel-ton . . . stands in a beautiful park finely wooded, and watered by the river Wey». (*The Beauties of Eng-land and Wales, 1801.*)

⁸ WILLIAM CHAMBERS var född i Stockholm 1726. Han hade först varit superkargör vid Svenska Ost-indiska kompaniet och under sina resor studerat den kinesiska byggnadsstilen, varom han utgav det berömda arbetet *Designs for Chinese buildings 1757*. Under resor i Frankrike och Italien utbildade han sig vidare och blev snart en av Englands ledande arkitekter.

⁹ CHARLES LENNOX Duke of Richmond (1735-1806), engelsk statsman. Han ägde Goodwood, nära Chichester i västra Sussex. I parken lära ännu finnas praktfulla cedrar. — Hans syster, Lady SARAH LENNOX (1745-1836), känd för sin skönhet, blev mor till två berömda generaler NAPIER

¹⁰ CHARLES WYNDHAM, Earl of Egremont (1710-1763), engelsk statsman. Bebadde i allmänhet Pet-worth House, Sussex, 30 km n. v. om Portsmouth. — Parken har 2 sv. mil i omkrets.

kommo så efter förnyat besök på Busbridge åter till London.

Även Peter Collinson hörde till dem som omfattade Solander med största sympati och togo hans hjälpsamhet i anspråk. I ett brev hösten 1762 (2 sept.)¹ skriver han: »Min käre Linnaeus kan knappt fatta hur jag njutit i afton: Där satt vår käre Solander i mitt arbetsrum omgifven af massor af havsväxter, som han bragte i systematisk ordning åt mig. Och efteråt vid supén ihågkommo vi min käre Linnæus och andra svenska vänner vid ett muntert glas vin.»

Så långt var allt gott och väl. Men när de engelsk av vännerna erforo Linnés plan att placera deras unge vän i det avlägsna, barbariska Ryssland, blevo de allvarligt upprörda. Den 16 nov. 1762 har den hederlige Collinson hört att sådana förslag äro å bane och ber att få uttala sina stora betänkligheter.² Först och främst det osäkra politiska läget! Vem vet om en utlänning går säker vid en ny revolution där borta? Dessutom, detta vidsträckta fastland, som f.ö. redan är nog undersökt av GMELIN, STELLER o.a., har inga handelsförbindelser och ingen tillgång till Öst- och Västindiens naturprodukter. Solanders stora talanger, som han så ivrigt uppövat, skulle där vara bortkastade. »Kan du, käre Linnæus, råda honom att binda sig för årtal, ej som en fri arbetare utan begraven och förlorad i obemärkthet och tvång. Om en bättre anställning skulle erbjudas honom, kan han inte antaga den förrän hans tid där har gått ut. Och om Gud skulle behaga kalla dig hädan, vem kunde du häldre önska till din efterträdare än Solander? Men har han då accepterat den ryska professuren på de föreslagna villkoren, vore han ju bunden till händer och fötter!» Nog kunde Linné för övrigt finna någon annan, mindre framstående, men tillräckligt kunnig botaniker, som kunde undervisa ryska björnar! Till sist antyder Collinson att en del av Solanders engelska vänner hade planer på att få honom anställd i England. Det skulle visa sig före årets slut, om detta lyckades, och han ber Linné enträget att icke lämna Petersburgsakademien något positivt svar förrän han fått besked från Collinson.

Samtidigt med att detta brev skrives går Linné i Uppsala oroligt avvaktande Solanders definitiva antagande av det ryska anbudet. Till Ellis skriver han den 23 november 1762.³ Redan för två månader sedan har han tillskrivit Solander och meddelat honom att han blivit antagen, men intet svar fått. Rykten ha hörts, att han skulle ha vissa svårigheter i England, och Linné besvär Ellis att per omgående låta honom veta hur det är fatt. Svaret kommer — ej från Solander själv utan från Ellis — i ett brev av 21 december.⁴ Den sistnämnde har just då mottagit Linnés nyss refererade brev. Och beskedet är att Solander, efter moget övervägande och rådförande med sina många vänner i London beslutat ett *icke* acceptera det ryska anbudet, av som han sagt sig ha utförligt utvecklat i brev till Linné.⁵ Ellis tillägger att hans vänner överväga hur man skall kunna bereda Solander en fördelaktig ställning i England och hoppas att man lyckas därmed. För övrigt ger Ellis sin vän de amplaste lovord. Ingen har bättre anseende än han, är ständigt sysselsatt med naturhistorisk forskning, har gjort många nya upptäckter, är nykter, flitig, väluppfostrad och ingalunda slösaktig. Ju mera blir känd, ju mer gör han sig omtyckt. Nu när freden snart är sluten, han ha bättre utsikter att vinna framgång. Solander, som är närvarande när brevet skrives, förenar sig med Ellis i bästa välönskningar. Solanders meddelanden upphöra definitivt därmed att detta svar indirekt lämnats.

Vid den tid, då dessa brev växlades, var en viktig fråga redan avgjord. Under pågående riksdag hade det beslutats att Linné skulle få frånträda sin professur, när han så önskade, och utse till sin egen efterträdare »sin son eller annan däraf förtjänt». Till Bäck skriver han, 2 okt. 1762⁶, att när nu Bergius blivit professor i botanik, naturhistoria och dietetik i Stockholm, finner han på tiden att dra sig tillbaka. Själv skall han sätta sig »in obscuro». 'Himlen kan inte ha två solar. — I själva verket hade den kungliga resolutionen erhållits redan 29 juni 1762. I ett brev av följande vår (22 mars 1763)⁷ låter han Bäck veta, att han först erbjudit Solander efterträderskapet och redan i juli 1762 anmodat

¹ SMITH, I, p. 56.

² SMITH, I, p. 57.

³ SMITH, I, p. 157-

⁴ SMITH, I, p. 158.

⁵ Något sådant **brev** existerar **ej**.

⁶ Br. o. skr 1:5, s. 102.

⁷ Br. o. skr. 1:5.8. 109.

honom att vara hemma till i oktober. Men denne hade icke blott uteblivit, utan i slutet meddelat, att »herrarna i London» ämnade skaffa honom lön och tjänst i British Museum. Linné måste då göra ackord med sin son i stället, dock så att han själv skulle uppehålla tjänsten, medan denne finge resa och vidare utbilda sig.¹

Man har godtagit denna framställning, men saken synes onekligen ganska dunkel. Det är påfallande, att det varken i Linnés ovan anförda brev av 23 nov. till Ellis eller j dennes och Collinsons är tal om något annat än den ryska professuren. Att den sistnämnde talar om Solander som den önskvärde efterträdaren vid Linnés eventuella bortgång, är givetvis något annat. Emellertid finnes det verkligen i ett tidigare brev till Ellis, just i juli, nämnt att Linné bilägger ett till Solander.² Detta skulle då kunna ha innehållit erbjudandet. Men så länge såväl detta som Solanders omtalade från »slutet af november», saknas, kan ingen säker uppfattning ernås. Man kan kanske uppfatta saken så, att Linné fasthållit tanken, att Solander måste först några år uppehålla tjänsten i Petersburg för att han sedan skulle kunna föreslå honom till sin efterträdare. När denne ej ville bekväma sig härtill, torde Linné ha tröttnat på hans obeslutsamhet och stannat för att föra fram sonen.

Det är dock att märka, att i de brev Linné sänder sin intime vän biskop CARL FREDRIK MENNANDER³, en av dem som ivrigast arbetade för en åt Linné vid riksdagen, det endast är fråga om sonen som efterträdare. Redan i okt. 1761 säger han, att om medel till penningebelöning ej kunde ernås, han då ville som prof. STRÖMER⁴ lämna sin professur till den bäst lämpade och »hr biskopen kan tänka hur äfventyrdigt jag uppföder min son om denna tjänsten slår honom felt efter min död. Och han tillägger, att om någon »kommer till trädgården annor än den därtill är just från unga åren uppfödd, så blifwer den så älendig som nu Oxfords», som DILLENIIUS' oduglige efterträdare SIRTHORP lyckats förstöra inom två år. Den 17 nov. heter det: »Får jag lefva 3 år, är jag säker att ingen i Europa skall den sköta bättre än min son."

Det skedda måste ha lett till den beklagliga brytning, som nu tydligen uppstod, och den som kände sig förfördelad var tydligen Solander. Säkerligen har denna känsla ytterligare fördjupats, när underrättelsen kom att 'hans sötaste mamselle' hade ingått förlovning med löjtnant BERGENCRANTZ. Deras bröllop stod 12 juli 1764.

Ellis, som tydligen ej varit insatt i frågans alla omständigheter, fick först genom Kuhn, då denne återkom till London⁵, veta vad som legat bakom, kanske även planen att Solander skulle blifvit Linnés svärson. Han förklarar sig vara ledsn över vad som inträffat och uttalar hoppet att få se dem återknyta den forna vänskapen. Allt vad han gjort för Solander hade skett för Linnés skull; och skulle han behöva tro, att den förre hade uppfört sig mindre hedrande mot sin lärare, skulle han aldrig mera hysa aktning för honom.

Den hederlige Ellis sökte i det längsta uppehålla skenet genom att i sina brev sända hälsningar från Solander, liksom Linné i sina hälsar till denne. Collinson tyckes varit omedveten om läget. Han skriver till Linné och rapporterar om Solanders framgångar: han är uppskattad vid British Museum och har även haft förtroendet att ordna hertiginnans av Portland samlingar. 1766 berättar han om några nya djur från Amerika, »om vilka jag antar att dr Solander ger dig underrättelser».

Linné söker emellertid både indirekt genom Ellis och direkt genom brev komma i kontakt med Solander, men utan framgång. Sommaren 1765 ber han Ellis fråga JAMES LEE⁶, om denne erhållit ett brev till Solander som han sänt under Lees adress. Ellis beger sig till British Museum och frågar Solander själv, men får till svar, att varken Lee eller Solander mottagit några sådana brev, — Förbindelsen med den forne gunstlingen syntes sålunda ohjälpligt vara bruten.⁷

¹ Se om hur denna utfästelse blev om intet UGGLA i SLÅ 1953, sid. 71.

² Brevet till Ellis är daterat 16 juli 1761. SMITH, I, p. 156. — Brevet till Solander är tyvärr ej bevarat

³ *Brev från och till C. F. Mennander*. 3, s. 327 ff. (Suomen historian lähteitä IV, 3. 1942.)

⁴ MÅRTEN STRÖMER (1707-1770), professor i astronomi 1745 tjänstledig 1756 för att förestå skolan i Karlskrona. Genom en knappast laglig ackordsuppgörelse fick han, med ständernas gillande, överlåta professuren på sin vikarie, DANIEL MELANDER (1726-1810, senare adl. Melanderhielm) mot behållande lönen, och Melander tvangs dessutom att inbetala 15 000 dlr. kpmt till en fond för förbättring av observertorns lön, varpå han fick sin fullmakt 22 okt. 1761.

⁵ Ellis till Linné i jan. 1765 (SMITH I, p. 162.): »Mr. Kuhn has fully explained the affair between Solander and you, which I was totally ignorant of before, and for which I am extremely sorry.»

⁶ JAMES LEE (1715-1795) var handelsträdgårdsmästare i Hammersmith vid London.

⁷ Man kan förmoda att det pratades rätt mycket i den akademiska småstaden Uppsala och undrades, hur saken hängde ihop. Solander, som säkert korresponderade med vänner där, försökte kanske hålla uppe skenet, att det

Sommaren 1768 nås emellertid Linne av märkliga bud. I brev av 19 aug.¹ berättar Ellis att »Joseph Banks Esqr., a gentleman of £ 6000 annual estate», förmått Solander att medfölja ett skepp, som skall föra astronomerna till Söderhavet för iakttagande av Venuspassagen-, och han ger utförliga detaljer om Banks' dyrbara tillrustningar för den långa färden.² Han tillägger smickrande: »All this is owing to you and your writings.» Ellis har just tre dagar tidigare tagit avsked av Solander, och denne har då försäkrat sig skola skriva till Linné och sina anhöriga och redogöra för allt om expeditionen.

Det är lätt att förstå att utsikten att man nu skulle få kännedom om naturföreteelserna i de helt okända trakter som skulle besökas under den av kapten JAMES COOK förda expeditionen måste sätta Linnés livliga sinne i rörelse. Ivrigt frågar han också i flera av sina brev, om Ellis hört något från rese-närerna. Efter vad han dittills erfarit från Solanders sida kunde han med skäl undra, om fynden från resan komme att meddelas honom. I detta av-seende böra dock hans farhågor ha lugnats, då det utlovade brevet från Solander sent omsider anlände — det första sedan avbrottet sex år tidigare! I detta brev³, skrivet på reddan av Rio de Janeiro den 1 dec. 1768, säger nämligen Solander, efter en redogörelse för reseplanen, enligt vilken hemkomsten skulle bli först 1771: »Och om Hr Banks är då i samma spirit som nu at fullfölja sina studier i Natural Historien, så lära vi tilsamman? strax företaga en resa til Sverje, at bedja Hr Archiatern vara MönsterHerre af våra recruter.» Man bar stora förväntningar på resultatet, ty — säger So-lander — »Jag håppas, när vi återkomma til Europa, vårt skjepp skal vis-serligen bli det rikaste af NaturalCuriositeter, ty Hr Banks spar ingen om-kåstnad, och han är en man som kan lägga ut 8 eller 10000 pound Stl omåret»

Brevet är emellertid upplysande även i ett annat avseende, om den dju-orsaken till Solanders långa tystnad. Han säger därom, att han »kan-ikje obetänksamt beslutit at uppskjuta med en skyldighet, som jag altid hade mig skulle blifva mitt högsta nöje [näml. att skriva), hade jag en enda bedrad med en enda rad från den som jag håppades ville visa vänskapen, om ej af a n d r a h i n d r a d e r,»⁴ Detta kan ju inte gärna missförstås. Det är den besvikne älskaren, som förgäves väntat att åtminstone någon gång få mottaga en rad från sin »Lisa Stina» själv. Han tillägger, hans vänner styrkt honom i tron att man lagt hinder i vägen för detta.

Utgången syntes honom också visa, att så var fallet. Flickan var nu en annans maka, men ännu kan han inte nämna »den älskansvärda Herr Arkiaterns äldsta dotter» — som han nu ej längre som i tidigare brev kunde kalla »sin sötaste mamselle» — utan att »mina sinnen knapt kunna gjöra sin syssla-». Tydligt kände Solander sig svårast besviken på den punkten.

Den 10 maj 1771 kan Ellis giva Linné del av en glädjande underrättelse som kommit. Cooks fartyg

---

icke var någon fullständig brytning. — Den yngre Linné skriver till en onämnd vän (odaterat koncept i Linn. Society), att Solander säger sig skola skriva, men dock ej gör det. — JOHANN BECKMANN (*Schwedische Reise in den Jahren 1765-1766*, Ups. 1911. s. 122) vet berätta, att Linné ofta sagt offentligt, an han skulle välja S. till sin efterträdare, »wennerselbst keinen Sohn hatte», samt att S. »solte der Schwiegersohn des H. Archiaters werden». Brytningen förlägger han fel-aktigt tilltiden före S:s Englandsresa.

¹ Smith I, p, 229.

² För närmare uppgifter om färden se H. C. CAMERON, *Sir Joseph Banks*. London 1952.

³ Detta intressanta aktstycke anträffades av överbibliotekarien dr ANDERS GRAPE bland J. G. ACRELS PAPPER I KAROL. INST:s bibliotek och omnämndes av honom i en uppsats i Årsskriften 1933. Det har avtryckts som bil. VII nedan. — Man kan misstänka, an Acrel ansett sig berättigad att undanhålla den engelske köparen av Linnés samlingar och korrespondens detta brev (på samma sätt som han gjorde med Nemesis-manuskriptet), emedan han tyckte att det berörde ömtåliga familjeförhållanden.

⁴ Spärr av A U V.— Man kan ana att fru Linné misstänktes.

har med expeditionen anlönt till Batavia¹ Och den 16 följande juli rapporterar han deras lyckliga hemkomst till England. Ellis ber Linné underrätta Solanders vänner om hans lycka att återkomma välbehållen efter så många faror, medförande den största skatt av naturhisto-riska fynd, som väl någonsin på en gång förts till något land. Och Ellis lovar bedja Solander ej dröja att skriva till Linné.² — Den 8 aug. har denne redan mottagit detta brev och skriver i samma stund tillbaka. Aldrig förr har han fått en mera välkommen underrättelse än denna, att hans käre Solander åter-kommit välbehållen. Vore Linné ej bunden av ålder och utsliten kropp skulle han ej tveka att bege sig till London för att skåda denne botanikens hjälte! Men — Moses blev det ej förunnat att komma in i det förlovade landet, endast att se det på avstånd . . . Linné bilägger några brev, som han ber Ellis vidarebefordra. Det var hans lyckönskningsskrivelser till de båda resenärerna³

Men det. skulle dröja innan dessa läto sig avhöra. De hade nu annat att tänka på än Linnés otåliga iver att få veta något om de gjorda fynden. Till början föreställdes de för konungaparet, något som betraktades som en osedvanlig, utmärkelse. Därpå följde besök i Oxford för att mottaga graden som Doctor of Laws, och mycket annat. På hösten läser så Linné i tidningarna att

Banks och Solander planera att redan nästa vår företaga en ny färd med Cook till de trakter varifrån man nyss återvänt. Det har gjort honom sömlös av förtvivlan. Skola nu dessa hemförda skatter läggas åsido att kanske bli insekternas rov! Han fruktar att det skall gå med dem med Forsskåls.⁴ Han har gått där i Uppsala och glatt sig åt tanken på Solander, föreställt sig honom sysselsatt med att lägga sina samlingar i ordning, numrera dem, skriva på fyndorter, fördela växterna efter klasser, lägga redan bekanta åt sidan, inplacera nyheterna i sina rätta genera och ge namn och författa växtdiagnoser för nya släkten. Han erinrar om Solanders löfte i brev från Brasiliens kust att besöka honom vid återkomsten. Men — ännu har han ej fått svar på sitt brev till honom. Han besvär Ellis att göra vad han kan för att den lärda världen må få del av fynden.⁵ — Ellis kan inte myckel göra för att lugna honom. Både Banks och Solander ha lovat att skriva till Linné, men de ha så mycket om sig f. n. Ellis är själv sorgsen över den nya resan. Kanske skall man förlora Solander för allid!⁶ — Snart kommer ett nytt upprört brev från Linné (dat. 20 dec. 1771). Han besvär Ellis vid hans vänskap och hans sinne för rättvisa och heder att övertala Solander att åtm. sända honom några p r o v på växterna i Terra Australis, eller »Banksia» — som han smickrande nämner den nya världsdelen — så at Linné kan få någon föreställning om växtligheten i dessa okända trakter. Erinra honom — heter det — att det var j a g som utverkade av hans far " att han fick slå sig på botaniken, att jag fött honom under mitt tak som min son, att jag rådde honom att fara till England, rekommenderade honom hos dig och alla dina vänner, att jag skaffade honom professuren i Peters-burg. Om han föraktar min önskan tror jag knappast han kan försvara det inför sig själv . . .⁷ 14 jan. 1772 svarar Ellis. Han har kallat Solander till sig och visat honom alla Linnés brev och bett honom som en grace att sända Linné ett urval av växterna, vilket Solander också lovat göra, jämte så många beskrivningar han kunde få avskrivna. Ellis tillägger, att han inte skall låta honom resa i fred om han inte visar Linné den vördnad han vet sig vara honom skyldig.⁸ Detta brev möts på vägen med ett av 20 jan. från Linné, som där säger att, om inte Ellis' mellankomst kan hjälpa, förtvivlar han att någonsin få se något från den antarktiska världen.⁹

Till sist kommer så ett den 26 maj 1772 daterat brev, undertecknat av Banks, som svar på Linnés lyckönskningsskrivelse av augusti föregående år. Endast underskriften är egenhändig och brevet torde vara både uppsatt och utskrivet av Solander. Brevet är ytterst artigt avfattat, på elegant latin, och

¹ SMITH, I, p. 259

² SMITH, I, p. 263

³ SMITH, I, p. 264.

⁴ Om det öde som övergick Forsskåls hemsända samlingar se C. CHRISTENSEN, *NATURFORSKAREN Pehr Forsskål*. Khvn 1918.

⁵ SMITH, I, p. 267.

⁶ Ellis till Linné 15 nov. 1771. SMITH, I, p. 271.

⁷ SMITH, I, p. 273

⁸ SMITH, I, p., 276

⁹ SMITH, I, p. 279

börjar med många ursäkter för det långa dröjsmålet, som skylles på de brådskande förberedelserna för den nya färden. Dessa ha också gjort det omöjligt att översända de för Linné sedan länge reserverade växt exemplaren (»specimina quai Tibi, Vir illustrissime diu reservata fuere»), ej heller kunde Solanders beskrivningar nu hinna bli offentliggjorda. I slutorden talar Banks sin förhoppning att den dag skall komma, då han, efter återkomsten, kan få personligen förelägga Linné första resultatet av deras mödor och studier, som med rätta tillkommer Linné på grund av hans förtjänster om naturforskningen¹

Som bekant omintetgjordes de båda forskarnas deltagande i den nya färden genom konflikten mellan Banks och amiralitetet om fartygets utrustning. I stället beslöt han använda den anskaffade utrustningen för en forskningsresa till Island. Härom underrättar Banks i ett nytt brev av 8 juli. (Avfärden skedde kort efteråt.) Men han har icke givit upp hoppet att på annat sätt, genom Ostindiska kompaniets hjälp, nästa år kunna företaga en ny Söderhavsresa. Emellertid lovar han att vid återkomsten från Island omkr. slutet av oktober månad utsöka de växtexemplar, han, på grund av Linnés odödliga förtjänster, ämnar skänka honom.²

Linné blev underrättad om Banks' och Solanders förehavanden ej blott av Ellis. I London befunno sig ett par av hans lärjungar, som gjorde sitt bästa att hålla honom å jour. Den ene var norrlänningen ANDERS BERLIN.³ Till en början lever denne i föreställningen att Solander gett Linné del av sina samlingar och säger att han hört, att man smickrar sig med hoppet att denne skulle kunna förmås att komma till London själv och namnge dessa »hedniska afkomlingar» (som han uppger till 1200 arter). Han utlovar också ett utdrag ur herrarnas resebeskrivning, så snart den offentliggjorts.⁴ I nästa brev, skrivet 26 juni 1772, berättar Berlin om förändringen i resplanerna. Själv har han nu förmånen att för god betalning vara anställd hos Banks för att hjälpa till med avskrivning av Solanders växtbeskrivningar. »Hr Archiatern lärer kunna föreställa sig — fortsätter han — med hvad ömhet jag afskickar desse rader, då jag ser mig ur stånd att lemna något af Herrarnas samlingar, och med mera rörelse åskådar jag en viss Herres otacksamhet, då jag besinnar, hvad han njutit af och i Herr Archiaterns förnäma hus; men jag, som Mr Ellis, [anser att] man måste bära hvad som ej kan ändras och afhjelpas.» Han tillråder samtidigt att Linné styr om att Banks och Solander bli ledamöter av Vetenskapsakademien, då de redan rönt denna heder av Académie des Sciences, kanske även andra akademier.⁵ — Då Berlin skriver på nytt den 4 oktober, har fartyget ännu ej återvänt från Island. Han kan nu berätta om sitt engagement att gå med SMEATHMAN till Västafrika, där han mötte sitt öde.⁶

En annan lärjunge till Linné, HENRIC GAHN, som skriver sitt första brev i sept. 1771, kom just lagom att se resenärernas stora samlingar. Han är också i början övertygad, att dessa ge Linné del av allt.⁶ — I nästa brev, som är odaterat, säger han sig ha framfört Linnés hälsningar till Solander. Både han själv och Ellis ha fått dennes löfte att snart ge Linné del av upptäckterna. Det hade till en början hetat att »de resande tänkte gå med deras spolia till Sverige», men sedan den nya resan till Söderhavet beslöts, sades att de velat förmå Linné att i st komma till London, då Hanks skulle rest honom till mötes i Hamburg. »Jag undrar om detta är sant.» Han vet att Berlin är sysselsatt med utskrift av Solanders anteckningar och antar, att »en copia däraf blir Herr Archiatern tillsändt»/. Även Gahn har klart för sig risken av att de gjorda upptäckterna ej bli offentliggjorda innan den planerade nya resan. Solander är f. ö. helt beroende för sin lycka av Banks, ty på sin lön vid British Museum kan han ej leva⁷. Och någon uppmuntran från regeringen har man ej erhållit. Att få allt graverat och tryckt kostar ofantliga pengar, och Gahn är viss, »om Mr Banks dör, att all blir begrafvit i glömskan". Det skulle gå annorlunda: det blev Solander som lades i en förtidig grav, men resultatet blev detsamma. — Ett och annat kan dock Gahn låta Linné veta, om brödfrukträdets, om gummi, som kan brukas till »att taga ut

¹ Br. o skr. II, sid 150

² Br. o. skr., II, I, sid. 151.

³ ANDERS BERLIN, f. 1746, disputerade under Linné 1766 (*De usu muscorum*), for till England 1770 på Stieglers stipendium, medföljde 1773 I. Smeathman till Västafrika, där han kort efter avled.

⁴ Br. o. skr., I, 3, sid. 161. — Den utlovade redogörelsen finnes i Linn. Corr. i London. Genom ett förbiseende, då den blivit bunden med Solanders brev, har den ej tryckts i Br. o. skr.

⁵ Br. o. skr., I, 3, sid. — Både Banks och Solander invaldes i KVA 1773.

⁶ Br. o. skr., I, 3, sid. 165. ⁶ Br. o. skr., I, 6, sid. 177.

⁷ Solander avancerade dock 1772 till andre bibliotekarie vid Brit. Museum.

ritningen af blyarts» och som är bättre än vetebröd för detta ändamål o. s. v.¹ — Men Solander, »som kunde fylla hundrade bref med nyheten), är ytterst förtegen, heter det i senare brev. Ej heller Ellis kan få några na-turalier från denne, »och det har blifvit svarat honom, att Regeringen förbudit at något af deras samlingar skulle bortsändas». ²

Om detta är riktigt må vara osagt. Saken synes i varje fall, att trots alla utfästelser av Banks och Solander kommo inga av deras »Söderhavsväxter» Linné tillhanda.³ Snarast har väl detta dock berott på att Banks, och med skäl, ville förbehålla sig att publicera fynden i det stora verk han planerat. Det var ju dock han, som med stora ekonomiska uppoffringar gjort dem möjliga. Solander intog ju en besvärlig mellanställning och mot Banks önskan kunde han näppeligen meddela Linné något, även om han velat. För Linné stod emellertid saken klar: »Den otacksamme Solander skickar ej en enda ört eller insect af alla dem, han samlat *in Insulis australibus novis*», skriver han i en av sina självbiografier. Och samma klagan ljuder i många av hans brev denna tid. — En tröst blev det honom dock, att han kunde träda i förbindelse med J. R. FORSTER⁴, så snart han erfarit att denne jämte sin unge son i stället för Banks och Solander skulle medfölja på Cooks andra resa. Det är nästan komiskt att läsa de smickrande brev⁵ han skriver till Forster, därvid bl. a. framhållande att denne nu hade utsikt att publicera syd-havsväxter i n n a n Banks och Solander hunno göra det. Det är också bekant att särskilt den yngre Forster gjorde det, därvid rätt ogenerat användande vad han inhämtat, när han hade tillgång till Solanders manuskript. Åtskilliga växter kommo också — via Abraham Bäck -- till Linnés herbarium från Forster och blevo upptagna i Supplementum Plantarum.⁶ — Däremot möttes ett sista försök av den yngre Linné att få upptaga de av Banks och Solander funna nya växterna i detta arbete med ett bestämt, fast artigt formulerat avslag.⁷

Som jag redan i en tidigare uppsats antytt⁸ hade motsättningarna mellan det Banks'ska lägret och Linnéerna också skärpts genom frågan om upp-kallandet av en *Banksia*. En ört, som av den äldre Linné redan fått detta namn i manuskriptet till Supplementum Plantarum, hade sonen ansett sig böra föra till ett redan uppställt släkte, *Passerina*. Detta svnes ha uppfattats som utslag av ovilja mot Banks, vilket Linné d. y. ivrigt bestrider i ett brev till LARS MONTIN, som genom sin systerson DRYANDER, då anställd hos Banks i London, säkert var väl underrättad om vad man där tänkte.⁹ Som han där skriver har han gått med på att en annan av FORSTER hemförd växt i stället skall ges namnet *Banksia*, ehuru den redan av Forster kallats *Barringtonia*.¹⁰

Vad Solander angår, som ej sett Carl d. y. sedan han var en adertonårig yngling, torde han ha påverkats av sina svenska korrespondenter att betrakta denne, som nu intog en ställning, som kanske en gång hägrat för honom själv, såsom skäligen inkompetent. Att han öppet gav uttryck åt en sådan uppfattning fick Linné d. y. också veta genom ett brev, som han hösten 1778 mottog från sin vän ROTHERAM, som då nyligen återvänt till England. Det var nog med en känsla av osäkerhet om mottagandet i den Banks'ska kretsen, som han 1781 begav sig till London. Så mycket angenämare måste över-raskningen ha varit över den älskvärdhet och hjälpsamhet han mötte och varom hans brev till vännen CLAES ALSTRÖMER vittnar.¹¹ Med samma iver som en gång engelska vänner visat att

¹ Br. o. skr., 1. 6. sid. 182.

² Br. o. skr., 1. 6, sid. 189 ff.

³ Enl. ROTHERAM (brev till Linne d. y. 29. 10. 1778) hade Banks, vid avfärden till Island 1772 tagit dessa ombord för att gå till Sverige, men blivit stött av ett brev från Linné, och ändrat sig.

⁴ J OHANN REINHOLD FORSTER (1729-1798), tyskfödd botanist, medföljde Cook på hans andra resa 1772-1775. På grund av konflikt med amiralitetet med anledning av att sonen GEORG FORSTER (1754-1794) utgav en reseskildring kort före Cooks officiella måste de lämna England och gingo växlande öden tillmötes på kontinenten. En grundlig utredning om båda resornas botaniska resultat och publiceringshistoria föreligger nu hos E. D. MERRILL *The Botany of Cook's Voyages* Waltham, Mass. 1934.

⁵ En av dessa har nyligen förvärvats av Uppsala universitetsbibliotek, en annat befinner sig i svensk privatägo. De finnas avtryckta av C. M. WIELAND i *Der Neue Teutsche Merkur*, Bd 2, 1805, sid. 261-268.

⁶ MERRILL, a. a

⁷ Dat. 5.12. 1778. Orig. i Linn. Corr.. London Avskr. i Uppsala Univ. bibl.

⁸ UGGLA, *Från Linné den yngres Englandsresa* (SLÅ, 36. 1953.)

⁹ Brevet finnes i koncept bl. Linnésamlingarna i London. Det, skall senare meddelas in extenso.

¹⁰ I mskr till Suppl. Plant, är dess diagnos uppsatt med Dryanders hand.

¹¹ Se UGGLA a. a.

bereda vägen för Linnés älskade Solander vid hans ankomst ett par årtionden tidigare, läto sig nu Banks och Solander angeläget vara att på allt sätt stå sonen Linné bi och införa ho-nom i de bästa kretsar. Att en verklig vänskap uppstod mellan honom och den älskvärde Daniel Solander kan man ej betvivla, och när denne oväntat borttrycktes av döden, blev det för Carl Linné d. y. säkert ett smärtsamt slag. Den långvariga motsättningen, sorn ovan skildrats, hade slutligen upplöst sin i harmoni.